

BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN

DOOR

PROF. DR. J. VALCKENIER SURINGAR.

Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft Jahrbuch nr. 43, 1931.

Het aantal leden is grooter dan het ooit geweest is, nl. 7704. Verschillende leden brachten dit jaar van 1 tot 31 nieuwe leden aan. Zeven leden hebben, sedert zij lid werden, tezamen 1700 leden aan de vereeniging bezorgd! Voor iedere 100 wordt een zilveren voorwerp ten geschenke gegeven.

Uit den inhoud:

p. 18-20, Prof. HÖFKER „Zur Gattung *Larix*”. Besproken wordt het werk van Prof. Dr. OSTENFELD en SYRACH LARSEN „The species of the genus *Larix* and their geographical distribution”, 100 blz., 35 afb. en 8 kaarten.

p. 29-51, Prof. BERNHARD „Die Kiefern Kleinasiens”.

p. 91-95, KNOERZER „Der Winter 1928/9 am Vierwaldstätter See”. Op beschutte plaatsen bleven „Mimosa's”, Kaki's (*Diospyros* -), *Magnolia grandiflora*, *Araucaria araucana*, *Cupressus sempervirens*, *Aucuba japonica* en *Paulownia tomentosa* onbeschadigd; maar *Prunus Laurocerasus* heeft overal sterk geleden.

p. 95-154, K. WEIN „Die erste Einführung Nordamerikanischer Gehölze in Europa”, 2 e deel. Een zeer interessant opstel voor wie zich voor het onderwerp interesseert; behalve botanisch is het ook kulturhistorisch. Aan Nederland wordt volop recht gedaan, evenals in het le gedeelte; de schrijver heeft een verbazende verzameling

van boeken en catalogi geraadpleegd. Op p. 149-151 geeft hij lijsten, waaruit men betreffende de voornaamste houtgewassen zien kan, in welke jaren zij in de verschillende landen werden ingevoerd; b.v. *Juglans cinerea* het eerst in Nederland (v. VOORST, Cat. hortus Leiden, 1633); *Parthenocissus quinquefolia* in 1622 in Frankrijk, 1633 in Nederland; *Liriodendrum Tulipifera* eerst in Engeland (1663), daarna in Nederland (1686, HERMAN).

In Jahrbuch 1929 staat een ander interessant artikel van K. WEIN, „Barock, Rokoko und die Dendrologie“, waarin de geschiedenis der invoering van gevulde en bonte houtgewassen behandeld wordt.

p. 199-217, J. VALCKENIER SURINGAR „Nomenklaturalia“. Uitvoerig wordt *Parthenocissus quinquefolia* behandeld en aangetoond dat de soort, welke onder dien naam in oude tijden gekweekt werd, de zelfhechtende wilde wingerd was, die later verdrongen is door de niet of nauwelijks hechtende *P. vitacea* en de sterk hechtende *P. quinquefolia* var. *Engelmannii*. Eene afbeelding uit het jaar 1635 geeft een plant weer met duidelijke hechtschijfjes (*Edera quinquefolia canadensis* CORNUT).

p. 217-222, O. LUYKEN (Weener, Baumschule Herm. A. Hesse) „Was ist *Cotoneaster praecox*?“ De fa. REGEL en KESSELRING te St.-Petersburg kreeg tusschen 1900 en 1917 zaad uit Azië, o.a. uit Nan-Chuan in China; daaruit ontsproot o.a. een *Cotoneaster*, welke voorloopig *C. spec. Nan-Chuan* genoemd werd. VILMORIN hield haar voor identiek met *C. adpressa* BOIS.; daardoor werd de latijnsche beschrijving door REGEL met den naam *C. manchuanica* niet gepubliceerd en de groote oorlog deed haar vergeten¹⁾. VILMORIN bood de plant in den zaadcatalogus van 1919 en 1920 te koop als *C. Nan Shan*, in 1923/4 als *C. praecox*, met slechts oppervlakkige beschrijving²⁾. Ver-

¹⁾ De heer W. KESSELING te Darmstadt heeft mij medegedeeld, dat de beschrijving van zijnen oom Dr. REGEL in den chaos der revolutie verloren is gegaan.

²⁾ De fa. VILMORIN deelde mij mede, dat de plant reeds genoemd wordt in Revue Horticole 1918, p. 179, met de volgende

volgens kwam ze in den catalogus der fa. HESSE van 1925/6 als *C. praecox Nan Shan*, daarna als *C. praecox* Hort. VILM., eveneens met oppervlakkige beschrijving. De heer LUYKEN kiest niet uit de twee namen, maar beschrijft de plant uitvoerig en tracht hare plaats onder de Cotoneasters te bepalen.

Dr. KANGIESSER zet. p. 327-334 zijne „Dendrologische Toxicologie” voort; hij behandelt ook eetbare en anderszins bruikbare planten.

p. 334-343 geeft Dr. STAPP een overzicht van het onderzoek der iepenziekte; behalve onze Nederlandsche werkers worden ook Duitsche genoemd, die de vretende keverlarven bestudeerd hebben (O. BRILL, H. PRELL, HELENE GROSMANN). Bij proeven omtrent het weerstandsvermogen tegen den iepenzwam bleken o.a. *U. vegeta*, *U. scabra* var. *fastigiata*, *U. foliacea* var. *Dampieri* resistent.

Prof. HÖFKER geeft op p. 378-382 een overzicht van de Internationale Congressen in Cambridge en Londen.

Van de nieuwe houtgewassen vermeld ik *Chamaecyparis pisifera plumosa nana* HESSE (p. 431). Op p. 465/6 wordt

aankondiging:

Cotoneaster adpressa Bois. var. *praecox*.

M. Chenault, d'Orléans, possède dans ses collections, si riches en Cotoneaster récemment introduits de la Chine, une plante reçue par M. Maurice de Vilmorin qui l'a dénommée *C. praecox*. Cet élégant petit arbuste est très voisin du *C. adpressa* Bois., dont il ne se distingue que par ses fruits un peu plus gros et surtout pas sa floraison et sa fructification plus précoces. Les fleurs, qui se montrent en Avril, sont rouges, relativement grandes, les fruits commencent à se colorer en rouge dès le mois de Juin.

De beschrijving der fa. VILMORIN in de zaadlijst 1919 luidt:

Cotoneaster Nan Shan

Décoratif par son feuillage, ses fleurs blanches et les fruits rouges dont il se couvre à l'automne, ce nouveau Cotoneaster est surtout remarquable par son port tout à fait rampant. Du tronc ne s'élevant pas au-dessus de 50 centimètres, rayonnent des branches dont les rameaux s'étalent sur le sol qu'ils tapissent entièrement. Très recommandable pour la garniture des talus, des rocailles et comme couvert à gibier. C'est aussi une essence mellifère de premier ordre.

ons Jaarboek 1930 besproken. De beschrijving der gehouden excursies van de D. D. G. is met vele mooie foto's opgeluisterd.

Een merkwaardig geval deed zich voor, waaruit men weder zien kan hoe planten, welke verwantschappelijk ver uiteenstaan, vegetatief op elkaar kunnen gelijken. Op de villa Toscana in Lindau stond een boom, die bij de voorloopige bezichtiging als *Idesia polycarpa* was genoteerd, maar op de excursie voor *Populus Wilsonii* werd gehouden. Een latere bezoeker heeft zich herinnerd, dat daar intertijd een *Idesia polycarpa* geplant was; men is het er nog niet over eens. Misschien heeft men verzuimd om den vorm van het merg na te gaan in jonge takken; dit is bij het geslacht *Populus* 5-stralig stervormig, wat weinig voorkomt.

Interessante foto's zijn T. 39 (een straatlaan van *Ginkgo biloba* in Dresden), T. 41-46 (boomen met bijzonderheden van groei, vergroeiing, steltvorming, enz.; ook een berk op een knotwilg). T. 47 geeft een vertakten kegel van *Pinus excelsa* en een dóórgroeienden kegel van *Picea Engelmannii*. T. 49 stelt een bloeiende *Deutzia crenata* var. *magnifica* voor; de struik is zoo gesnoeid, dat sterke eenjarige takken ontstonden, welke geheel met bloemtrossen bezet zijn.

J. VALCKENIER SURINGAR. Systematisch Overzicht der voornaamste Plantenfamilies en -geslachten met winterharde houtgewassen, met aanwijzing en toevoeging der belangrijkste families van de Ned. Ind. Boomflora en van de Ned. Wilde Flora; benevens een overzicht van alle overige families der in Nederland wild voorkomende planten en van eenige belangrijke buitenlandsche families. 4e druk 1931. (f 2,60; voorloopig slechts bij den schrijver te verkrijgen.)

Wie met dit boekje b.v. een onbekende houtvormende winterharde plant tot op geslachtsnaam wil brengen, moet eerst trapsgewijs de verschillende hogere groepen be-

palen, waartoe zij behoort; daarna de reeks, vervolgens de familie, tenslotte het geslacht. Deze wijze van behandelen is niet de gemakkelijkste, maar is de beste om het onderlinge verband der planten te leeren kennen, en hunne voornaamste kenmerken.

Een determinatielijst van de voornaamste soorten binnen de behandelde geslachten is nog steeds toekomstplan.

L. A. DODE. Sur les Saules pleureurs; sur
 × *Salix chryso-stela* (= goudkleurig, zuil-
 vormig). (Soc. Dendr. de France 1931, p.
 81-93).

Men weet niet met zekerheid, waar *S. babylonica* vandaan gekomen is, ongeveer in het midden der 18e eeuw, als ♀ plant; niet uit Babylonië, maar waarschijnlijk uit West- en Centraal China over Turkestan (de wilgen uit den Bijbel zijn *Populus euphratica*).

Vrouwelijke planten of bloemen zijn nog niet aan ANDERSSON in DE CANDOLLE's Prodrômus, 1868, bekend. Oorspronkelijke ♂ planten zijn ook nu nog niet gevonden; maar daarom kunnen ze toch wel in kultuur voorkomen; want bastaarden, herhaaldelijk met de echte ♀ *babylonica* gekruist, leveren tenslotte beide vormen van een 2-huizige soort.

Er is ook een *S. babylonica* var. *Lavallei* DODE, welke verward wordt met de typische *babylonica*; zij werd door ANDERSSON *S. babylonica* var. *japonica* (*S. japonica* TH.) genoemd, terwijl *S. japonica* een geheel andere soort is; v. SEEMEN beschreef *S. japonica* onder den naam *S. babylonica*. De var. *Lavallei* komt wel in Japan voor, maar waarschijnlijk alleen als kultuurplant; zij hoort thuis in China en Korea. *S. babylonica* L. sensu DODE is dus anders dan *S. babylonica* L. sensu AUT.

In Midden-Frankrijk behoudt *S. babylonica* veelal hare bladen tot kort vóórdát de nieuwe bladen verschijnen. In de koelere noordelijke streken is zij weinig winterhard. Maar zij kruist gemakkelijk met *S. alba*, *fragilis* en *vitellina* (deze wordt door DODE als een aparte soort beschouwd, afkomstig van den „Proche Orient"); daaruit zijn waar-

schijnlijk alle exemplaren ontsproten, welke voor *babylonica* gehouden worden en androgyne of ♂ katjes vertoonen.

Koch beschreef een *S. elegantissima* met loodrecht neerhangende eindtakken; zij verschilt van *babylonica* en var. *Lavallei*; SCHNEIDER houdt haar (Pl. Wils. 1917) voor *S. babylonica* × *hondoensis* KOIDZ. Volgens DODE zou het eerder mogelijk zijn dat *S. elegantissima* de typische *babylonica* is en de voor *babylonica* gehouden planten een kruising zijn met b.v. *S. eriocarpa*.

De voornaamste hybride van *S. babylonica* is die met *S. vitellina*; DODE heeft haar *chrysocoma* genoemd. Dit is wat we gewoonlijk *vitellina pendula* noemen (*tristis* GAUD. in REHDER'S „Manual”).

Een eveneens zeer mooie hybride tusschen *S. babylonica* en *S. nigra* MARSH. heeft van DODE den naam *S. Hankensonii* gekregen.

DODE behandelt bovendien *S. dependens* NAKAI en *S. Matsudana* KOIDZ. var. *pendula* REHD. (volgens REHDER: SCHNEIDER).

DODE beschrijft ook een nieuwe variëteit der laatstgenoemde soort, var. *tortuosa*.

De behandeling van al die vormen geschiedt aan de hand hunner kenmerken, vooral der bloemen.

Na deze treurvormen beschrijft DODE zijne nieuwe soort *S. chrysostela*, die fastigiaat groeit en goudgeel is; zij lijkt op den Italiaanschen populier, maar de takken beginnen onder een grooteren hoek om pas daarna steiler naar boven te gaan. Hij heeft er toevallig twee exemplaren van ontdekt in een park; zij zijn waarschijnlijk ontstaan als teenwilgen, welke men heeft laten doorgroeien, met opzet of door onachtzaamheid. DODE houdt ze voor een kruising van *S. vitellina* met *S. fragilis* of *alba*; *fragilis* vertoont eenigszins fastigiante neiging en ook bij *alba* zijn de takken dikwijls tamelijk opgericht. Maar de bastaard is ♂, en voor het herkennen der ouders zijn vooral ♀ bloemen gewenscht; bovendien zijn zuivere *alba*, *fragilis* en *vitellina* zeldzaam.

DODE kweekt al deze en andere vormen van wilgen.

's *Rijks Academietauin* te Leiden in 1931. Plattegrond met de houtgewassen en historische gegevens, 1931.

Een heugelijke uitgave! De Hortus werd in 1587 gesticht; er kunnen dus vele planten zijn van hoogen ouderdom en afkomstig van directe of althans vrij oorspronkelijke invoering. Nu, die blijken er ook te zijn; de tuin, die toch al vol leven is, gaat extra voor ons leven met de gegeven historische aantekeningen; het verleden staat voor ons op. Voor den ondergeteekende is deze uitgaaf in 't bijzonder interessant, omdat hij van 1864 tot 1899 aan en in den tuin geleefd heeft en zooveel heeft zien veranderen, maar ook onveranderd heeft zien groeien.

In 1628 was de hortus slechts 700 m² groot; en in den catalogus van 1633 door v. VOORST, staan 1105 plantensoorten, waaronder 100 houtgewassen. Dezelfde toestand bestond nog in den tijd van HERMAN; in diens catalogus van 1687 staan echter, volgens BOERHAAVE („Geschiedenis van den Hortus” in den „Index alter”) 3029 planten (voor een deel kasplanten), waaronder volgens HERMAN's catalogus 316 winterharde houtgewassen. Het is een raadsel, hoe die alle op dat kleine terrein konden vereenigd zijn.

BOERHAAVE had in 1720 nog meer planten, o.a. 470 winterharde houtgewassen, 130 voor de kas; het aantal kruiden werd door mij globaal berekend op 3250, tezamen 3850 planten. Maar toen was de hortus tot 2750 m² uitgebreid, ofschoon toch nog slechts iets meer dan $\frac{1}{4}$ ha.

Op den plattegrond zijn de verschillende uitbreidingen van den Hortus aangegeven, zoodat men zich van den tuin in HERMAN's en BOERHAAVE's tijd en van den tegenwoordigen tijd een denkbeeld kan maken.

Er zijn een paar vergissingen ingeslopen: 1707 bij de grens der eerste uitbreiding moet 1717 zijn; L. en M. moeten verwisseld worden.

De meest opvallende boom in den Hortus is de groote treurbeuk in den achtertuin; zij is niet zoo oud als men gewoonlijk denkt, want zij werd omstreeks 1840 geplant; omstreeks 1870-80, op mijn leeftijd van 6-16 jaar, was de boom al aardig groot, speelden wij kinderen er veel onder, in de ruimte tusschen stam en neerhangende takken, en sneden namen in den stam. Met piëteit is steeds meer ruimte voor den langzamerhand zeer omvangrijken boom gemaakt; de kroondoorsnede is thans volgens den hortulanus VEENDORP $27\frac{1}{2}$ m (in 1904 was zij volgens BEISSNER 25 m).

Twee der oudste boomen staan aan weerszijden van het ingangshek, een Goudenregen en een Tulpenboom, volgens de opgaaf bij den plattegrond resp. in 1628 en 1685 geplant, dus resp. 303 en 246 jaren oud. De Goudenregen heet in den catalogus van VORSTIUS (1633) *Laburnum maximum*, in dien van HERMAN (1687) *Anagyris non foetida major vel alpina* C. B. Pinax, in BOERHAAVE'S „Index alter" (1720) *Cytisus alpinus latifolius flore racemoso pendulo*.

Er is tegen den muur naast het hek ook nog een oude Blauwereggen geweest, die langs een latwerk werd geleid, maar geleidelijk met zijn stam en takken de latten geheel stuk draaide. Er zijn twee andere *Wistaria*'s, een *W. floribunda* en een *sinensis fl. albo*, beide van 1850, laatstgenoemde waarschijnlijk het oudste exemplaar in Europa; deze *Wistaria floribunda* staat tegen de oude oranjerie met 10 andere klimplanten of als leiboom gefatsoeneerde planten (o.a. *Sambucus nigra* var. *pendula*). Er zijn nog een *Diospyros Lotus* van 1740, een ♂ *Ginkgo biloba* van 1785 en een ♀ exemplaar van 1850, dat geregeld vrucht draagt. *Taxodium adscendens* var. *nutans* (beter ware *T. intermedium* var. *nutans*), vroeger geëtiketteerd als *T. heterophyllum* BROGN., is een authentiek exemplaar van BEISSNER'S *T. distichum* var. *pendulum*.

Prachtboomen zijn *Fagus silvatica* var. *asplenifolia* en var. *atropunicea* (= *atropurpurea*). De *Crataegomespili* zijn van het Arboretum der L. H. S. verkregen, waar ze in ons land het eerst geplant werden.

Verdwenen is helaas een mooi exemplaar van *Acer monspessulanum*, dat dicht bij het huidige Rijks Herbarium stond; volgens een foto was het in 1890 ongeveer 10 m hoog! De boom wordt reeds in 1687 genoemd.

In 1904 bezocht BEISSNER den hortus en gaf voor den *Acer monspessulanum* 0,60 m diam. op. In de „Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft" vindt men van 1890 tot 1930 slechts op 4 plaatsen zware exemplaren vermeld, nl. bij den botanischen tuin in Berlijn (1894), in den botanischen tuin van Giessen (1899), in den Zoölogischen tuin te Hamburg (1906) en op Rügen in een park (1907); van dezen boom worden maten opgegeven: 10 m hoog, 1,50 m omvang dus 0,50 m diam., 50 jaar oud; dus minder zwaar en veel jonger dan het Leidsche exemplaar. Na 1907 is er op geen enkele excursie meer een genoteerd; wel wordt de soort herhaaldelijk besproken; zij hoort in het gebergte van het Midd. Zee gebied thuis, komt er als struik of kleine boom voor, en gaat noordelijk door het warmer gedeelte van M. Europa; ongeveer bij Coblenz vond ik haar nog in het wild, als struik.

De plattegrond en beschrijving bevatten 103 der aanwezige houtgewassen. Ook is er een lijst van opvolgende hoogleeraren-directeuren en van eenige hortulani; daaronder vindt men PAUW (van wien *Pawia* stamt), HERMAN, BOERHAAVE, BRUGMANS, REINWARDT, t.e.m. JANSE; de hortulani Nic. MEERBURG (*Azalea rubra*, syn. *calendulacea*), SCHUURMANS STEKHOVEN, tenslotte de twee WITTE's vader en zoon.

Thans is hoogleeraar-directeur Prof. BAAS BECKING en hortulanus H. VEENDORP. Het is een mooi begin geweest, om de houtgewassen goed op naam te brengen en hunne geschiedenis zoo goed mogelijk vast te stellen.